

**GRAMATICKÁ CVIČENÍ
Z LATINSKÉ LÉKAŘSKÉ TERMINOLOGIE
S KLÍČEM
2.ČÁST**

VÝKLAD GRAMATIKY

*PhDr. Jiřina Plašilová
Ústav jazyků*

*„Modernizace didaktických metod cestou podpory systému elektronického vzdělávání“,
reg.č.CZ.1.07/2.2.00/28.0198*

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

ADJEKTIVA III. DEKLINACE

Adjektiva III. deklinace se dělí podle počtu tvarů v nominativu sg. na:

1. **trojvýchodná** – mají v nom. sg. pro každý rod zvláštní zakončení:

m.	-er	ācer (prudký)	īnsultus ācer – prudký záchvat
f.	-is	ācris	īnflammātiō ācris – prudký zánět
n.	-e	ācre	venēnum ācre – prudký jed

celer, celeris, celere (rychlý); biventer, biventris, biventre (dvojbříškový)

slovníkový zápis: ācer, cris, cre
celer, is, e
biventer, tris, tre

2. **dvojvýchodná** – mají v nom. sg. dva tvary - jeden společný pro maskulinum a femininum a druhý pro neutrum:

m., f.	-is	brev-is (krátký)	mūsculus brevis – krátký sval artēria brevis – krátká tepna
n.	-e	brev-e	ligāmentum breve – krátký vaz

mollis, molle (měkký); commūnis, commūne (společný)

slovníkový zápis: brevis, e
mollis, e
commūnis, e

Dvojvýchodná adjektiva jsou v lékařské, zejména anatomické terminologii zastoupena nejvíce, a to jako adjektiva vztahová, odvozená od substantiv a vyjadřující vztah k nim. Odvozují se sufixem -ālis, e, -āris, e.

Např.: vertebra, vertebr-ae – vertebrālis (obratlový),
mūsculus, mūscul-ī – mūsculāris (svalový),
pulmō, pulmōn-is – pulmōnālis (plicní),
latus, later-is – laterālis (boční),
fētus, fēt-ūs – fētālis (plodový)
superficiēs, superfici-ēī – superficiālis (povrchový).

3. **jednovýchodná** – mají v nom. sg. jen jeden tvar společný pro všechny rody, který je zakončen různě: **-x, -ns, -r, -s.** Uvádí se u nich zakončení gen. sg.

m., f., n.	simplex, simplicis (jednoduchý)	sirupus simplex aqua simplex remedium simplex
	simplicis - gen.	

slovníkový zápis:	simplex, icis	recēns, ntis
	biceps, cipitis	pār, paris

1. mūsculus brev- is	artēria brev- is	ligāmentum brev- e
2. mūsculī brev- is	artēriae brev- is	ligāmentī brev- is
3. mūsculō brev- ī	artēriae brev- ī	ligāmentō brev- ī
4. mūsculum brev- em	artēriam brev- em	ligāmentum brev- e
6. mūsculō brev- ī	artēriā brev- ī	ligāmentō brev- ī

pl.

1. mūsculī brev- ēs	artēriae brev- ēs	ligāmenta brev- ia
2. mūsculōrum brev- ium	artēriārum brev- ium	ligāmentōrum brev- ium
3. mūsculīs brev- ibus	artēriīs brev- ibus	ligāmentīs brev- ibus
4. mūsculōs brev- ēs	artēriās brev- ēs	ligāmenta brev- ia
6. mūsculīs brev- ibus	artēriīs brev- ibus	ligāmentīs brev- ibus

Při skloňování jednovýchodných adjektiv je třeba dbát na pravidlo o shodě nominativu a akuzativu neuter.

sg.

1. īnfartus recēns	solūtiō recēns	remedium recēns
2. īnfartūs recent- is	solūtiōnis recent- is	remediī recent- is
3. īnfartuī recent- ī	solūtiōnī recent- ī	remediō recent- ī
4. īnfartum recent- em	solūtiōnem recent- em	remedium <u>recēns</u>
6. īnfartū recent- ī	solūtiōne recent- ī	remediō recent- ī

pl.

1. īnfartūs recent- ēs	solūtiōnēs recent- ēs	remedia recent- ia
2. īnfartuum recent- ium	solūtiōnum recent- ium	remediōrum recent- ium
3. īnfartibus recent- ibus	solūtiōnibus recent- ibus	remediīs recent- ibus
4. īnfartūs recent- ēs	solūtiōnēs recent- ēs	remedia <u>recent-ia</u>
6. īnfartibus recent- ibus	solūtiōnibus recent- ibus	remediīs recent- ibus

Další příklady skloňování adjektiv 3. dekl.

trojvýchodná biventer, tris, tre

sg.

1. lobulus biventer
2. lobulī biventr-**is**
3. lobulō biventr-**ī**
4. lobulum biventr-**em**
6. lobulō biventr-**ī**

dvojvýchodná molāris, e; articulāris, e; temporālis, e

sg.

1. dēns molār- is	vertebra lumbāl- is	os temporāl- e
2. dentis molār- is	vertebrae lumbāl- is	ossis temporāl- is
3. dentī molār- ī	vertebrae lumbāl- ī	ossī temporāl- ī
4. dentem molār- em	vertebram lumbāl- em	os temporāl- e
6. dente molār- ī	vertebrā lumbāl- ī	osse temporāl- ī

pl.

1. dentēs molār- ēs	vertebrae lumbāl- ēs	ossa temporāl- ia
2. dentium molār- ium	vertebrārum lumbāl- ium	ossium temporāl- ium
3. dentibus molār- ibus	vertebrīs lumbāl- ibus	ossibus temporāl- ibus
4. dentēs molār- ēs	vertebrās lumbāl- ēs	ossa temporāl- ia
6. dentibus molār- ibus	vertebrīs lumbāl- ibus	ossibus temporāl- ibus

jednovýchodná multiplex, icis biceps, cipitis

sg.

1. herpēs simplex
2. herpetis simplic-**is**
3. herpetī simplic-**ī**
4. herpetem simplic-**em**
6. herpete simplic-**ī**

sg.

- mūsculus biceps
mūsculī bicipit-**is**
mūsculō bicipit-**ī**
mūsculum bicipit-**em**
mūsculō bicipit-**ī**

pl.

- frāctūrae multiplic-**ēs**
frāctūrārum multiplic-**ium**
frāctūrīs multiplic-**ibus**
frāctūrās multiplic-**ēs**
frāctūrīs multiplic-**ibus**

sg.

1. vitrum simplex
2. vitrī simplic-**is**
3. vitrō simplic-**ī**
4. vitrum simplex
6. vitrō simplic-**ī**

pl.

- vitra simplic-**ia**
vitrōrum simplic-**ium**
vitrīs simplic-**ibus**
vitra simplic-**ia**
vitrīs simplic-**ibus**

PARTICIPIUM PRÉZENTA AKTIVA

Vedle participia perfekta pasiva má latina také **participium prézenta aktiva** (part. préz. akt.) – adjektivum slovesné činné. Vyjadřuje děj probíhající v současnosti, neukončený a činný. Participium prézenta aktiva se překládá přídavným jménem slovesným činným (zakončeným na -ící, -oucí) nebo vedlejší větou, nejčastěji přívlastkovou.

Tvoření participia prézenta aktiva:

<u>slovesa I. a II. konj.</u>	préz. slovesný kmen + -ns	sanā- ns (léčící, ten který léčí), vidē- ns (vidoucí),
<u>slovesa III. a IV. konj.</u>	préz. sloves. kmen + -ē + -ns	scrīb- ē-ns (píšící), recipī- ē-ns (beroucí), audi- ē-ns (slyšící)

V nominativu sg. tedy končí part. préz. akt. na **-āns** nebo **-ēns**, v genitivu sg. na **-antis**, **-entis**. Skloňuje se jako jednovýchodná adjektiva III. deklinace, tedy podle vzoru simplex.

Příklady skloňování: latēns, latentis – skrytý, skrývající se

sg.

1. dēfectus latēns	anōmalia latēns	vitium latēns
2. dēfectūs latent-is	anōmaliae latent-is	vitiī latent-is
3. dēfectuī latent-ī	anōmaliae latent-ī	vitiō latent-ī
4. dēfectum latent-em	anōmaliam latent-em	vitium <u>latēns</u>
6. dēfectū latent-ī	anōmaliā latent-ī	vitiō latent-ī

pl.

1. dēfectūs latent-ēs	anōmaliae latent-ēs	vitia latent- ia
2. dēfectuum latent- ium	anōmaliārum latent- ium	vitiōrum latent- ium
3. dēfectibus latent-ibus	anōmaliīs latent-ibus	vitiīs latent-ibus
4. dēfectūs latent-ēs	anōmaliās latent-ēs	vitia latent- ia
6. dēfectibus latent-ibus	anōmaliīs latent-ibus	vitiīs latent-ibus

N. B. Je třeba rozlišovat participium perfekta pasiva (vyjadřuje vlastnost nabytou dějem v minulosti ukončeným a pasivním) a participium prézenta aktiva:
např. *ulcus obtūrāns* – uzavírající, zneprůchodňující vřed, (*obtūrō, āre*),
forāmen obtūrātum – obkroužený, uzavřený otvor,
adolescēns – dospívající; *adultus* – dospělý (*adolēscō, ere*).
Tvar *participia* préz. aktiva se užívá v přívlastku shodném k substantivu *remedium* pro označení druhů léků podle účinku – např. (*remedium*) *expectorāns* – lék na odkašlávání), v pl. (*remedia*) *expectorantia*.

Příklady skloňování part. prez.

	m.	f.	n.
sg.	1. dēns permanēns 2. dentis permanentis 3. dentī permanentī 4. dentem permanentem 6. dente permanentī	vertebra prōminēns vertebrae prōminentis vertebrae prōminentī vertebram prōminentem vertebrā prōminentī	vās efferēns vāsis efferentis vāsī efferentī vās <u>efferēns</u> vāse efferentī
pl.	1. dentēs permanentēs 2. dentium permanent ium 3. dentibus permanentibus 4. dentēs permanentēs 6. dentibus permanentibus	vertebrae prōminentēs vertebrārum prōminent ium vertebrīs prōminentibus vertebrās prōminentēs vertebrīs prōminentibus	vāsa efferent ia vāsōrum efferent ium vāsīs efferentibus vāsa efferent ia vāsīs efferentibus
sg.	1. cōlon dēscendēns 2. cōlī dēscendentis 3. cōlō dēscendentī 4. cōlon <u>dēscendēns</u> 6. cōlō dēscendentī		sg. 1. aorta ascendēns 2. aortae ascendentis 3. aortae ascendentī 4. aortam ascendentem 6. aortā ascendentī

STUPŇOVÁNÍ ADJEKTIV

Adjektiva vyjadřující kvalitu lze stupňovat.

1. stupeň – **pozitiv** (vyjadřuje základní stupeň vlastnosti): longus – dlouhý,
2. stupeň – **komparativ** (vyjadřuje vyšší stupeň vlastnosti): longior – delší,
3. stupeň – **superlativ** (vyjadřuje nejvyšší stupeň vlastnosti): longissimus – velmi dlouhý
nejdelší.

1. Pravidelné stupňování

Při pravidelném stupňování adjektiv je kmen pozitivu zachován ve všech stupních.

Komparativ se tvoří příponami **-ior** pro maskulina a feminina a **-ius** pro neutra. Přípony se připojují k adjektivnímu kmeni získanému odtržením koncovky gen. sg. adjektiva. Genitiv sg. komparativních tvarů je zakončen na -iōris.

nom. sg.	gen. sg.	přípona	komparativ	překlad
longus, a, um	long-ī	-ior, -ius	long- ior , long- ius	delší
ācer, cris, cre	ācr-is		ācr- ior , ācr- ius	prudší
brevīs, e	brev-is		brev- ior , brev- ius	kratší
simplex	simplic-is		simplic- ior , simplic- ius	jednodušší
gravis, e	grav-is		grav- ior , grav- ius	těžší
recēns	recent-is		recent- ior , recent- ius	čerstvější

Komparativní tvary se skloňují podle **III. deklinace**, tj. tvary maskulin a feminin (např. longior) podle vzoru tumor, tvary neuter (longius) podle corpus.

V abl. sg. mají koncovku **-e**,
v gen. pl. **-um**,
v nom. a ak. pl. neuter **-a**.

Příklady skloňování:

sg.

1. nervus longior	vēna longior	os longius
2. nervī longiōris	vēnae longiōris	ossis longiōris
3. nervō longiōrī	vēnae longiōrī	ossī longiōrī
4. nervum longiōrem	vēnam longiōrem	os longius
6. nervō longiōre	vēnā longiōre	osse longiōre

pl.

1. nervī longiōrēs	vēnae longiōrēs	ossa longiōra
2. nervōrum longiōrum	vēnārum longiōrum	ossium longiōrum
3. nervīs longiōribus	vēnīs longiōribus	ossibus longiōribus
4. nervōs longiōrēs	vēnās longiōrēs	ossa longiōra
6. nervīs longiōribus	vēnīs longiōribus	ossibus longiōribus

N. B. Pro komp. tvary je charakteristická kmenotvorná přípona **-ior**, která je ve všech tvarech kromě nom. a ak. sg. neutra – např. grav-iōr-em, grav-iōr-ēs atd.

Superlativ se tvoří příponami:

1. **-issimus, a, um,** která se připojuje ke kmeni adjektiva vytvořenému odtržením koncovky gen. sg.

pozitiv	genitiv	přípona	superlativ	překlad
longus, a, um	long-ī	-issimus, a, um	long- issimus, a, um	nejdelší
brevi, e	brev-is		brev- issimus, a, um	nejkratší
simplex	simplic-is		simplic- issimus, a, um	nejjednodušší
gravis, e	grav-is		grav- issimus, a, um	nejtěžší

2. **-rimus, a, um,** která se připojuje k celému tvaru maskulina v nom. sg. u adjektiv zakončených na **-er**

asper, era, erum	-rimus, a, um	asper- rimus, a, um	nejdrsnější
acer, cris, cre		acer- rimus, a, um	nejprudší
celer, is, e		celer- rimus, a, um	nejrychlejší

3. **-limus, a, um,** která se připojuje ke kmeni vytvořenému odtržením koncovky gen. sg. u šesti adjektiv III. deklinace zakončených na -ilis, -ile:

facilis, e	(snadný)	facil- limus, a, um
difficilis, e	(nesnadný)	difficil- limus, a, um
(similis, e	(podobný)	simil- limus, a, um
dissimilis, e	(nepodobný)	dissimil- limus, a, um
gracilis, e	(štíhlý, tenký)	gracil- limus, a, um
humilis, e	(nízký)	humil- limus, a, um

Ostatní adjektiva tohoto typu (např. subtilis, e – jemný) vytvářejí superlativ pravidelně příponou -issimus, a, um (subtil-issimus, a, um).

Superlativ je trojvýchodné adjektivum, které se skloňuje podle vzorů **I. a II. deklinace**:
longissimus – nervus, ī, m., longissima – vena, ae, f., longissimum – palatum, ī, n.

Příklady skloňování:

	m.	f.	n.
sg. 1.	nervus longissimus	artēria longissima	os longissimum
2.	nervī longissimī	artēriae longissimae	ossis longissimī
3.	nervō longissimō	artēriae longissimae	ossī longissimō
4.	nervum longissimum	artēriam longissimam	os longissimum
6.	nervō longissimō	artēriā longissimā	osse longissimō

pl.	1. nervī longissimī	artēriae longissimae	ossa longissima
	2. nervōrum longissimōrum	artēriarum longissimārum	ossium longissimōrum
	3. nervīs longissimīs	artēriīs longissimīs	ossibus longissimīs
	4. nervōs longissimōs	artēriās longissimās	ossa longissima
	6. nervīs longissimīs	artēriīs longissimīs	ossibus longissimīs

N. B. Pro superlativní tvary jsou charakteristické zdvojené souhlásky -ss, -rr, -ll.

V anatomickém názvosloví se některé superlativní tvary překládají pozitivem – např. mūsculus lātissimus dorsī – široký zádoový sval.

2. Nepravidelné stupňování

Tvary jednotlivých stupňů adjektiv stupňovaných nepravidelně jsou tvořeny od různých kmenů.

pozitiv	komparativ	superlativ
magnus, a, um velký	maior, maius větší (gen. sg. maiōr-is)	māximus, a, um největší
parvus, a, um malý	minor, minus menší (gen. sg. minōr-is)	minimus, a, um nejmenší
bonus, a, um dobrý	melior, melius lepší (gen. sg. meliōr-is)	optimus, a, um nejlepší
malus, a, um špatný	peior, peius horší (gen. sg. peiōr-is)	pessimus, a, um nejhorší
pl. multī, ae, a mnozí	plūrēs, plūra četnější (gen. pl. plūrium)	plūrimī, ae, a nejčetnější

N. B. V anatomickém názvosloví se komparativní tvary maior, maius, minor, minus a superlativní tvary māximus, a, um a minimus, a, um překládají pozitivem – např. trochantēr maior, minor – velký, malý chocholík, curvātūra maior, minor – velké, malé zakřivení, tūberculum maius, minus – velký, malý hrbol, mūsculus glūtaeus māximus, minimus – velký a malý hýžd'ový sval.

3. Neúplné stupňování adjektiv

Některá latinská adjektiva nemají všechny tři stupně, chybí pozitiv, někdy i superlativ. V lékařské terminologii se komparativní tvary těchto adjektiv překládají pozitivem.

komparativ		superlativ	
superior, superius (gen. sg. superiōr-is)	horní	<u>suprēmus, a, um</u> summus, a, um	nejvyšší
īnferior, īnferius (gen. sg. īnferiōr-is)	dolní	īnfimus, a, um <u>īmus, a, um</u>	nejnižší
anterior, antarius (gen. sg. anteriōr-is)	přední	-----	
posterior, posterius (gen. sg. posteriōr-is)	zadní	postrēmus, a, um	nejzadnější, poslední
interior, interius (gen. sg. interiōr-is)	vnitřní	īntimus, a, um	nejvnitřnější
exterior, exterius (gen. sg. exteriōr-is)	vnější	extrēmus, a, um	nejzazší
propior, propius (gen. sg. propiōr-is)	bližší	proximus, a, um	nejbližší
ulterior, ulterius (gen. sg. ulteriōr-is)	zadnější	ultimus, a, um	poslední, nejzazší

N. B. *Komparativní tvary adjektiv stupňovaných podle nepravidelného nebo neúplného stupňování se skloňují rovněž podle III. deklinace a superlativní tvary podle I. a II. deklinace.*

Příklady skloňování:

sg.

1. rāmus anterior	rādīx posterior	membrum superius
2. rāmī anteriōris	rādīcis posteriōris	membrī superiōris
3. rāmō anteriōrī	rādīcī posteriōrī	membrō superiōrī
4. rāmum anteriōrem	rādīcem posteriōrem	membrum <u>superius</u>
6. rāmō anteriōre	rādīce posteriōre	membrō superiōre

pl.

1. rāmī anteriōrēs	rādīcēs posteriōrēs	membra superiōra
2. rāmōrum anteriōrum	rādīcum posteriōrum	membrōrum superiōrum
3. rāmīs anteriōribus	rādīcibus posteriōribus	membrīs superiōribus
4. rāmōs anteriōrēs	rādīcēs posteriōrēs	membra superiōra
6. rāmīs anteriōribus	rādīcibus posteriōribus	membrīs superiōribus

sg.

1. curvātūra maior	tūberculum minus	concha suprēma
2. curvātūrae maiōris	tūberculī minōris	conchae suprēmae
3. curvātūrae maiōrī	tūberculō minōrī	conchae suprēmae
4. curvātūram maiorem	tūberculum <u>minus</u>	concham suprēmam
6. curvātūrā maiōre	tūberculō minōre	conchā suprēmā

KONJUNKTIV PRÉZENTA

Konjunktiv prézenta je slovesný způsob, jímž se v samostatných větách a větách hlavních vyjadřuje **přání** nebo **výzva**. Do češtiny se proto nejčastěji překládá větou práci.

Znakem konjunktivu prézenta pravidelných sloves s výjimkou I. konjugace je **-a-** před osobní příponou. Osobní přípony jsou stejné jako u indikativu prézenta, pouze v 1. os. sg. akt. je **-m** místo **-ō**.

Časování konjunktivu prézenta aktiva a pasiva sloves II. - IV. konjugace:

II. konjugace	III. konjugace	IV. konjugace
aktivum		
1. vide- a-m at' vidím	scrīb- a-m at' píšu	audi- a-m at' slyším
2. vide- ā-s	scrīb- ā-s	audi- ā-s
3. vide- a-t	scrīb- a-t	audi- a-t
1. vide- ā-mus	scrīb- ā-mus	audi- ā-mus
2. vide- ā-tis	scrīb- ā-tis	audi- ā-tis
3. vide- a-nt	scrīb- a-nt	audi- a-nt
pasivum		
1. vide- a-r at' jsem viděn	scrīb- a-r at' jsem psán	audi- a-r at' jsem slyšen
2. vide- ā-ris	scrīb- ā-ris	audi- ā-ris
3. <u>vide-ā-tur</u>	<u>scrīb-ā-tur (recip-i-ā-tur)</u>	<u>audi-ā-tur</u>
1. vide- ā-mur	scrīb- ā-mur	audi- ā-mur
2. vide- ā-minī	scrīb- ā-minī	audi- ā-minī
3. <u>vide-a-ntur</u>	<u>scrīb-a-ntur (recip-i-a-ntur)</u>	<u>audi-a-ntur</u>

Časování konjunktivu prézenta aktiva a pasiva sloves I. konjugace:

U sloves I. konj. je konjunktiv prézenta charakterizován znakem **-e-** místo kmenového **-a-**:

aktivum	pasivum
1. sãn- e-m at' léčím	sãn- e-r at' jsem léčen
2. sãn- ē-s	sãn- ē-ris
3. sãn- e-t	<u>sãn-ē-tur</u>
1. sãn- ē-mus	sãn- ē-mur
2. sãn- ē-tis	sãn- ē-minī
3. sãn- e-nt	<u>sãn-e-ntur</u>

Časování konjunktivu prézenta nepravidelných sloves

Konj. prez. slovesa esse: sim, sīs, sit, sīmus, sītis, sint (ať jsem ...)

Nepravidelné sloveso fiō, fierī (stávat se, vznikat) se užívá ve tvarech 3. os. sg. a pl. konjunktivu prézenta – **fiat, fiant** (ať vznikne, ať vzniknou) – zkr. **f.**,

m. f. sol. – miscē fiat solūtiō – míchej, ať vznikne roztok

m. f. supp. – miscē, fiant suppositōria – míchej, ať vzniknou čípky

V lékařské terminologii se používá převážně tvarů 3. os. sg. a pl. pasiva:

misceātur! – ať je míchán, -a, -o!

dētur! – ať je dán, -a, -o!

expediantur! – ať jsou vydány, -a!

repetantur! – ať se opakují! atd.

Pro **zápor** se u konjunktivu prézenta používá částice **nē**:

nē coquātur – ať se nevaří

nē reiterentur – ať se neopakují

ČÍSLOVKY

1. **základní** (cardinālia) – odpovídají na otázku „kolik?“ – quīnque pět
2. **řadové** (ordinālia) „kolikátý?“ – quīntus pátý
3. **podílné** (distribūtīva) „po kolika?“ – quīnī po pěti
4. **příslovce násobná** (adverbia multiplicatīva) „kolikrát?“ – quīnquiēs pětkrát

Přehled číslovek základních a řadových

I	1	ūnus, ūna, ūnum	jeden, jedna, jedno	prīmus, a, um	první
II	2	duo, duae, duo		secundus, alter	
III	3	trēs, tria		tertius	
IV	4	quattuor		quārtus	
V	5	quīnque		quīntus	
VI	6	sex		sextus	
VII	7	septem		septimus	
VIII	8	octō		octāvus	
IX	9	novem		nōnus	
X	10	decem		decimus	
XI	11	ūndecim		ūndecimus	
XII	12	duodecim		duodecimus	
XIII	13	trēdecim		tertius decimus	
XIV	14	quattuordecim		quārtus decimus	
XV	15	quīndecim		quīntus decimus	
XVI	16	sēdecim		sextus decimus	
XVII	17	septendecim		septimus decimus	
XVIII	18	duodēvīgintī		duodēvīcēsīmus	
XIX	19	ūndēvīgintī		ūndēvīcēsīmus	
XX	20	vīgintī		vīcēsīmus	
XXI	21	vīgintī ūnus, a, um (ūnus, a, um et vīgintī)		vīcēsīmus prīmus	
XXIX	29	ūndētrīgintā		ūndētrīcēsīmus	
XXX	30	trīgintā		trīcēsīmus	
XL	40	quadrāgintā		quadrāgēsīmus	
L	50	quīnquāgintā		quīnquāgēsīmus	
LX	60	sexāgintā		sexāgēsīmus	
LXX	70	septuāgintā		septuāgēsīmus	
LXXX	80	octōgintā		octōgēsīmus	
XC	90	nōnāgintā		nōnāgēsīmus	
C	100	centum		centēsīmus, a, um	
CC	200	ducentī, ae, a		ducentēsīmus	
CCC	300	trēcentī, ae, a		trēcentēsīmus	
CD	400	quadrīngentī, ae, a		quadrīngentēsīmus	
D	500	quīngentī, ae, a		quīngentēsīmus	
DC	600	sescentī, ae, a		sescentēsīmus	
DCC	700	septīngentī, ae, a		septīngentēsīmus	
DCCC	800	octīngentī, ae, a		octīngentēsīmus	
CM	900	nōngentī, ae, a		nōngentēsīmus	
M	1000	mīlle		mīllēsīmus	
MM	2000	duo mīlia		bis mīllēsīmus	
MMM	3000	tria mīlia		ter mīllēsīmus	

Číslovky základní

U složených číslovek existuje stejně jako v češtině dvojí možnost vyjádření:

35 – trīgintā quīnque nebo quīnque et trīgintā.

Číslovky vyšších řádů se tvoří jen sestupně: 3568 – tria mīlia quīngentī duodēseptuāgintā.

Pokud je na místě jednotek 8 nebo 9, odečítají se 2 nebo 1 od příštího násobku deseti:

78 – duodēoctōgintā, 79 – undēoctōgintā, ale 98, 99 – nōnāgintā octō, nōnāgintā novem.

Skloňování: latinské základní číslovky jsou většinou neskloňné.

Skloňují se však **1, 2, 3** – **ūnus, ūna, ūnum; duo, duae, duo; trēs, tria.**

1.	ūnus	ūna	ūnum
2.		<u>ūnīus</u>	
3.		<u>ūnī</u>	
4.	ūnum	ūnam	ūnum
6.	ūnō	ūnā	ūnō

1.	duo	duae	duo
2.	duōrum	duārum	duōrum
3.	duōbus	duābus	duōbus
4.	duo(duōs)	duās	duo
6.	duōbus	duābus	duōbus

(Stejně se skloňuje i ambō, ambae, ambō - oba, obě.)

1.	trēs	trēs	tria
2.		trium	
3.		tribus	
4.	trēs	trēs	tria
6.		tribus	

Příklady skloňování s počítaným předmětem:

1.	ūnus mūsculus	ūna costa	ūnum ligāmentum
2.	ūnīus mūsculī	ūnīus costae	ūnīus ligāmentī
3.	ūnī mūsculō	ūnī costae	ūnī ligāmentō
4.	ūnum mūsculum	ūnam costam	ūnum ligāmentum
6.	ūnō mūsculō	ūnā costā	ūnō ligāmentō

1.	duo mūsculī	duae costae	duo ligāmenta
2.	duōrum mūsculōrum	duārum costārum	duōrum ligāmentōrum
3.	duōbus mūsculīs	duābus costīs	duōbus ligāmentīs
4.	duo(duōs) mūsculōs	duās costās	duo ligāmenta
6.	duōbus mūsculīs	duābus costīs	duōbus ligāmentīs

1.	trēs mūsculī	trēs costae	tria ligāmenta
2.	trium mūsculōrum	trium costārum	trium ligāmentōrum
3.	tribus mūsculīs	tribus costīs	tribus ligāmentīs
4.	trēs mūsculōs	trēs costās	tria ligāmenta
6.	tribus mūsculīs	tribus costīs	tribus ligāmentīs

Výrazy pro sta od **200** do **900** – **ducentī** – **nōngentī** se skloňují podle vzorů I. a II. dekl. jako trojvýchodná adjektiva v plurálu, tedy ducentī jako nervī, ducentae jako vēnae, ducenta jako palāta.

1.	ducentī cāsūs	ducentae dosēs	ducenta grammata
2.	ducentōrum cāsuum	ducentārum dosium	ducentōrum grammatum
3.	ducentīs cāsibus	ducentīs dosibus	ducentīs grammatibus
4.	ducentōs cāsūs	ducentās dosēs	ducenta grammata
6.	ducentīs cāsibus	ducentīs dosibus	ducentīs grammatibus

Výraz pro **tisíce v pl.** – **mīlia** se skloňuje podle vzoru řete v plurálu (mīlia, mīlium, mīlibus, mīlia, mīlibus), singulár **mīlle** je však nesklonný.

2000	5000
1. duo mīlia	quīnque mīlia
2. duōrum mīlium	quīnque mīlium
3. duōbus mīlibus	quīnque mīlibus
4. duo mīlia	quīnque mīlia
6. duōbus mīlibus	quīnque mīlibus

Latinské základní číslovky se užívají adjektivně, proto je počítaný předmět vyjádřen v tom pádě, který vyžaduje vazba celého výrazu. Pokud se číslovky skloňují, shodují se s počítaným předmětem v rodě, čísle a pádě, v případě neohebných číslovek se skloňuje pouze počítaný předmět.

Např.: trēs costae, trium costārum, tribus costīs, trēs costās, tribus costīs,
quīnque digitī, quīnque digitōrum, quīnque digitīs, quīnque digitōs, quīnque digitīs.

Další příklady:

Parā pilulās No quīnquāgintā! (Připrav 50 pilulek!)

Parentur pilulae No quīnquāgintā (Ať je připraveno 50 pilulek.)

Adde guttās No decem (Přidej 10 kapek!)

Addantur guttae No decem (Ať je přidáno 10 kapek.)

Expedī suppositōria No trīgintā! (Vydej 30 čípků!)

Expediantur suppositōria No trīgintā. (Ať je vydáno 30 čípků.)

Contūsio septem vertebrarum thōracicārum. (Pohmoždění sedmi hrudních obratlů.)

Celé násobky tisíce (2 000, 3 000, 4 000) mají platnost substantiv, počítaný předmět se proto vyjadřuje v genitivu plurálu.

Např.: duo mīlia grammatum (2 000 gramů),
quattuor mīlia cāsuum (4 000 případů).

N. B. *Gen. pl. počítaného předmětu následuje pouze po celých násobcích tisíce (tria mīlia hominum). V ostatních případech se pád počítaného předmětu shoduje s pádem číslovky mīlia (tria mīlia centum hominēs).*

Číslovky řadové

Skloňují se jako trojvýchodná adjektiva podle I. a II. deklinace.

Řadová číslovka 2. se vedle secundus, a, um vyjadřuje také zájmenem alter, a, um – druhý, (jiný): quadrāgēsimus secundus nebo quadrāgēsimus alter.

(Alter, a, um se skloňuje jako ūnus, a, um).

V číslovkách 13. – 17. jsou jednotky před desítkou, a to beze spojky, např. tertius decimus.

Počínaje číslovkou 18. jsou všechny řadové číslovky tvořeny příponou **-ēsimus, a, um**.

Číslovky 18., 19., 28., 29. se vyjadřují podobně jako základní číslovky – duodēvīcēsimus atd.

Číslovky podílné mají tvary zakončené stejně jako adjektiva I. a II. deklinace v plurálu a podle nich se také skloňují.

singulī, ae, a po jednom (pulverēs singulī, guttae singulae, grammata singula)

bīnī, ae, a

ternī, ae, a

quaternī, ae, a

quīnī, ae, a

sēnī, ae, a

septēnī, ae, a

octōnī, ae, a

novēnī, ae, a

dēnī, ae, a

Př.: Dīvide ad lagoenās pilulās dēnās! (Rozděl do lahviček pilulky po deseti!)

Dīvidantur ad lagoenās pilulae dēnae. (Ať jsou rozděleny do lahviček pilulky po deseti.)

Z číslovek násobných jsou nejdůležitější simplex, duplex, triplex, quadruplex..., tvarem jednovýchodná adjektiva III. deklinace.

Číselná příslovce násobná jsou neohebná. Počínaje číslovkou quīnquiēs (pětkrát) se tvoří pravidelně příponou **-iēs**:

semel – jednou, **bis** – dvakrát, **ter** – třikrát, **quater** – čtyřikrát,

quīnquiēs, sexiēs, septiēs, octiēs, noviēs, deciēs...

Zlomky

Základem pro vyjádření zlomku v latině je substantivum pars, partis, f. – část. Proto všechny číslovky ve zlomku mají tvar feminina.

- Je-li číselník roven jedné, latina ho nevyjadřuje, jmenovatel je vyjádřen řadovou číslovkou.

1/4 – quārta pars, 1/7 – septima pars, ale 1/2 – dīmidium, ī, n. nebo dīmidia pars

Sēparā quārtam partem massae!

Sēparentur quārta pars massae.

Miscē cum quārtā parte massae!

- Je-li číselník o jednu menší než jmenovatel, nevyjadřuje se jmenovatel a číselník je vyjádřen číslovkou základní.

2/3 – duae partēs, 3/4 – trēs partēs, 8/9 – octō partēs

Sēparā duās partēs massae!

Sēparentur duae partēs massae.

Miscē cum duābus partibus massae!

Sēparā octō partēs massae!

Sēparentur octō partēs massae!

Miscē cum octō partibus massae!

- V ostatních případech je číselník vyjádřen číslovkou základní, jmenovatel číslovkou řadovou a plurál substantiva pars se vypouští.

3/5 – trēs quīntae (rozumí se partēs), 7/9 – septem nōnae

Sēparā trēs quīntās massae!

Sēparentur trēs quīntae massae.

Miscē cum tribus quīntīs massae!

Sēparā septem nōnās massae!

Sēparentur septem nōnae massae.

Miscē cum septem nōnīs massae!

N. B.

*Číslovky se často uplatňují při tvoření **složených slov**,*

bi-, **du-** (značí číslovku 2) – biceps, duplex,

tri- (3) – tricuspidālis,

quadru-, **quadri-** (4) – quadruplēgia,

sēmi- (1/2) – sēmīlūnāris,

prīmi- (první) – prīmipara,

secundi- (druhý) – secundigravida,

(dále terti-, quārti-, quīnti-, sexti-, septi-, octi-, nōni-, deci-).

Ve slovech složených se užívají rovněž základy řeckých číslovek,

mono- (1), **di-** (2), **tri-** (3), **tetra-** (4), **deka-** (10), **hēmi-** (1/2),

(monoplēgia, hēmīspheera).

N. B. Zkratky:

Nō - numerō (v počtu)

D. t. d. Nō – dentur tālēs dosēs numerō (ať jsou dány takové dávky v počtu)

Rp. exp. orig. Nō I (ūnam) – recipe expeditiōnem orīginālem numerō ūnam

(vezmi původní balení počtem jedno)

Rp. exp. orig. Nō II (duās) – recipe expeditiōnēs orīginālēs numerō duās

(vezmi původní balení počtem dvě)

Užití číslovek základních v receptuře

Léčiva připravovaná magistrāliter

zápis

čtení

Rp.

Recipe

Kalii bromati 8,0
Natrii bromati
Ammonii bromati aa 4,0
Aquae menthae ad 200,0
M. f. sol.
D. S. 3x denně 1 lžíci po jídle

genitiv akuzativ
Kalii bromati **grammata octo**
Natrii bromati
Ammonii bromati **ana grammata quattuor**
(po čtyřech gramech)
Aquae menthae **ad grammata ducenta**
(do celkového množství 200 g)
Misce, fiat solutio
Da, signa

Rp.

Recipe

Extr. belladonae spiss. 0,2
Codeini phosphorici 0,3
Phenobarbitali 0,6
Papaverini hydrochlorici 0,9
Coffeini natrii benzoici 1,0
Extr. valerianae sicc. 2,0
Mass. pil. q. s., fiant pil. No XXX
(triginta)

genitiv akuzativ
Extracti belladonae spissi **decigrammata duo**
Codeini phosphorici **decigrammata tria**
Phenobarbitali **decigrammata sex**
Papaverini hydrochlorici **decigrammata novem**
Coffeini natrii benzoici **gramma unum**
Extracti valerianae sicci **grammata duo**
Massae pilularum quantum satis, fiant pilulae
numero triginta

D. S. 3 – 4x denně 1 pilulku

Da, signa

Rp.		Recipe	
		gen.	akuz.
Spec. valerianarum	100,0	Specierum valerianarum	centum grammata
D. S. Ráno a večer šálek vlažného čaje		Da, signa.....	

POUŽITÁ LITERATURA A MATERIÁLY

Feneis, H.: Anatomický obrazový slovník. 2. české vyd. Praha. Grada, 1996.

Kábrt, J. – Valach, V.: Latina pro mediky s přihlédnutím k řečtině. Praha. SZN, 1963.

Kábrt, J. – Chlumská, E.: Lékařská terminologie. Praha. Avicenum, 1972.

Kábrt, J. – Kábrt, J. jr.: Lexicon medicum. Praha. Galén, 1995.

Kunešová K.: Latina pro farmaceuty. Učebnice pro posluchače oborů farmacie a zdravotnická bioanalytika. Praha. Karolinum, 2005.

Kuťáková, E. – Marek, V. – Zachová, J.: Moudrost věků. Lexikon latinských výroků, přísloví a rčení. Praha. Svoboda, 1988.

Marečková-Štolcová E. a kol.: Latinitas medica. Lexikon nejen lékařských sentencí, citátů a rčení. Brno. Masarykova univerzita, 2009.

Novotný, F.: Základní latinská mluvnice. Praha. SNP, 1957.

Plašilová, J. – Kott, O.: Základy latinské lékařské terminologie pro bakalářské obory fyzioterapie a ergoterapie. Plzeň. Západočeská univerzita v Plzni. 2011.

Plašilová, J. – Kozlíková, D.: Základy latinské lékařské terminologie.
Praha. Karolinum, 2012.

Vokurka, M. – Hugo, J. a kol.: Praktický slovník medicíny. Praha. Maxdorf, 1998.